

Organizarea lecturii funcționale în didactica limbajului specializat

L. Ungureanu

Didacticienii ancorați în domeniul limbajului specializat sunt constrânși să-și elaboreze propriul material didactic. Prezentul articol abordează metodologia lecturii funcționale în cadrul didacticii limbajului specializat, fiind susceptibil de a sugera unele idei de înnoire a practicii personale, în general, și de elaborare a fișelor pedagogice, în particular.

Termenul *lectură funcțională* derivă din conceptul *predării funcționale a limbii franceze*, definit de D. Lehmann în lucrarea *Lecture fonctionnelle de textes de spécialité*. Așadar, predarea funcțională vizează, după spusele autorului, „învățarea limbii franceze de către adulți nefrancofoni în scopuri profesionale, științifice și tehnice : a cunoaște limba franceză pentru a o utiliza în domeniul de specialitate, în meserie” [1;5].

Studierea unor surse aferente [2;3] ne-a permis să constatăm că strategia predării funcționale a limbii străine se bazează pe unități (module) autonome, ce vizează domenii particulare și competențe particulare, fără a parcurge etapele inițiale ale limbii uzuale. Acest fapt permite realizarea, într-un timp restrâns și cu mijloace limitate, a obiectivelor net circumscrise acestei strategii : a pleca de la înțelegerea scrisă spre expresia orală, ancorată în discursul specializat. Dacă prima etapă de învățare necesită o ghidare riguroasă a elevului, predarea funcțională favorizează rapid **autonomia învățării**.

E firesc să ne întrebăm cum apare necesitatea dezvoltării competenței de înțelegere la nivelul scrisului ?

Lingvistica actuală își propune ca obiect de studiu nu doar problemele limbii ci și problemele vorbirii, nu doar enunțul ci și textul, adică discursul în ansamblu și condițiile producerii acestuia. Gramatica semantică, lingvistica enunțului, gramatica textuală, psiholingvistica, sociolingvistica, etnolingvistica, etc. ne

ilustrează în mod concludent această tendință. O atare evoluție a lingvisticii ne demonstrează cu prisosință că problema abordării sensului este absolut legitimă.

Să ne referim acum la **strategia lecturii funcționale**. Aceasta se elaborează în scopul înțelegerii unui document scris. Abordarea didactică a unei unități de studiu este, deci, prezentată sub forma unei fișe pedagogice pentru fiecare text. Acest lucru necesită o analiză lingvistică „pre-pedagogică” [4:13], inspirată de analiza discursului și analiza textuală. Analiza pre-pedagogică își fixează obiective pur didactice :

- a facilita înțelegerea funcționării discursive a textului;
- a concepe strategii didactice menite să ajute specialistul nefrancofon la înțelegerea și interpretarea textelor de specialitate francofone.

Care sunt **criteriile de bază** la elaborarea strategiei lecturii funcționale ?

Selectarea textelor se va baza pe **accesibilitatea și fecunditatea pedagogică** a acestora. În această ordine de idei prezintă interes textele bogate în informații, luare de poziție, explicații, propuneri. **Volumul** textului este o variabilă ce nu poate fi neglijată în momentul alegerii: lungimea exagerată poate dăuna exploatării textului.

Se știe că specialistul are nevoie în mod prioritar de **traducere**. Didacticianul este, așadar, chemat să-i asigure mijloacele înțelegerii rapide a esențialului în text pentru a stabili, ulterior, dacă mai e necesară studierea aprofundată a acestuia. După reperarea organizării de ansamblu a textului și a sesizării ideilor principale, e necesară înțelegerea detaliilor, atenția fiind concentrată asupra unor pasaje ce răspund preocupărilor personale ale studentului.

În implicațiile noastre pedagogice vom porni de la ideea că lectura funcțională are drept obiectiv înțelegerea sau apropierea sensului. În această logică, textul se va caracteriza printr-o dimensiune dublă : **pragmatică** (cine este autorul, cine sunt

cititorii vizați, care este obiectivul fixat de autor ?) și **textuală** (mijloacele lingvistice utilizate). Avem convingerea că proprietățile enunțiative ale unui text se explică prin dimensiunea pragmatică a acestuia, adică derivă din poziția autorului vizavi de problema abordată.

1. Exploatarea documentului scris în scopul înțelegerii începe cu **formularea ipotezelor**. În acest scop se propune cititorului specialist în domeniu intrarea în text nu în mod linear, strategie tipică perioadei incipiente de studiere, ci printr-o parcurgere a ariei textului în ansamblu pentru o înțelegere globală (despre ce este vorba ?). Strategia în cauză poartă numele de „*écrémage*” (eng. *skimming*). Presupunem că înțelegerea decurge dintr-o cunoaștere dublă : cea a modelelor de organizare a discursului și cea a referințelor extra-lingvistice. În consecință, trebuie să ajutăm studenții să-și aproprieze modelele sintactico-semanticale ale limbii străine prin intermediul reperelor de bază : noțiuni din domeniul de referință cunoscute deja în limba maternă.

2. În continuare vom recurge la ce-a de-a doua strategie de lectură, „*balayage*” (eng. *scanning*), obiectivul căreia este extragerea informației precise. În acest scop vom propune anumite **tehnici de reperare** pentru a intra în text în mod selectiv. Practicile de reperare pot să difere de la un text la altul dar și să se combine între ele în funcție de caracterul textului și de obiectivele vizate. Este evident că aceste tehnici de reperare la nivel de text derivă din analiza pre-pedagogică a acestuia.

Reperajul formal urmărește observarea arhitecturii textului, ce poate furniza indici importanți despre organizarea acestuia. Se recomandă așadar, observarea **schemelor, tabelor**, orânduirea **paragrafelor**, prezentarea **titlului, subtitlului ; efecte tipografice** de evidențiere : majuscule, aldine, italice, puncte de suspensie, ghilimele. Uneori e suficientă o singură privire asupra arhitecturii textului pentru a stabili domeniul de referință vizat de autor.

Se impune mai apoi necesitatea **reperajului textual**, adică a elementelor lingvistice care punctează organizarea discursului în ansamblu și asigură textului coeziune. Ne referim la :

articulatorii de tip retoric: *le premier type..., le second type..., tout d'abord..., ensuite..., l'une..., l'autre..., d'une part..., d'autre part, etc. ;*

elementele anaforice care depășesc cadrul frazei, făcând trimitere la un fragment situat în amonte sau în aval în raport cu textul și care asigură legăturile între fraze sau între paragrafe, cum ar fi : *cette observation, ce fait, ces conclusions, un tel mécanisme ;*

indicatorii temporali și cronologici precum *depuis l'époque, plus de dix ans maintenant que, en même temps, jusqu'ici, dès,* etc. ;

articulatorii logici *en conséquent, donc, ce sera parce que,* etc.

În cadrul **reperajului tematic** propunem regrouparea termenilor cu coocurenții lor, cu **parasinonime** din cadrul aceluiași câmp lexical. Scopul urmărit : a intra în text pentru a urmări raționamentele autorului (firul conductor). De exemplu : *patron, manager, entrepreneur ; entreprise, firme, société.*

Reperajul tematic se efectuează și în jurul **cuplurilor de noțiuni** în relație de antonimie :

augmentation/diminution;

accroissement/abaissement ;

réchauffement/refroidissement ;

progression/regression, etc.

Reperajul tematic poate propune **repertorierea activităților**.

Dacă e să ne plasăm în domeniul vinificației, am enumera :

tailler, palisser, arroser la vigne, aérer le sol, vendanger les raisins ;

enumerarea recipientelor : *caissette, panier, benne, fût, cuve, bouteille, carafe, verre;*

enumerarea noțiunilor cu care se operează în domeniu : *cycle végétatif, vinification en rouge, vinification en blanc, cuvaison, fermentation, macération, vieillissement, etc.* ;

operațiile efectuate de vinificator : *soutirer, coller, ouiller, muter, déguster.*

Rezultatele reperajelor descrise mai sus pot fi regrupate într-un tabel, utilizat ca mijloc de sinteză. Profesorul își asumă rolul de secretar de ședință, scriind pe tablă ocurențele consemnate de elevii săi. Trebuie să precizăm că fișele pedagogice astfel concepute nu propun elemente de fixare a vocabularului, structurilor morfo-sintactice de bază și a celor mai curente modele de organizare a discursului din simplul motiv că vorbim aici de înțelegerea la nivelul scrisului. Dacă facem apel la fixare și consolidare, ne situăm în perspectiva expresiei orale. Or, înțelegerea documentului scris necesită alt tip de competențe : nu a produce, ci a identifica și a interpreta.

După ce am descris principiile de organizare a lecturii funcționale, vom ilustra, în continuare, organizarea acesteia în paginile metodei franceze „**Café-crème**”[5]. Vom prezenta cititorului schema generală a acestui demers pedagogic în speranța că acest lucru îi va permite să constate în ce măsură sunt respectate aici principiile enunțate mai sus. Examinând paginile cu genericul ”Stratégie de lecture”, putem deduce o structură de ansamblu a Fișei pedagogice, cuprinzând următoarele compartimente :

I. Identification :

(originea, genul, funcția textului)

II. Aproche globale : du titre au texte

(A căuta, citind titlul, subtitlul, intertitlurile, indici despre conținutul documentului, în particular răspunsul la întrebarea : *De **quoi** s'agit-il ?*)

III. Repérage :

(Reperajul se bazează pe o serie de întrebări închise. Răspunsurile pot fi găsite relativ ușor în text. *Quand cela se passe-t-il ? Où cela se passe-t-il ? Qui est concerné ? Pourquoi ?*)

IV. Langue et sens :

(Am repertoriat aici o serie de întrebări - tip în scopul de a permite cititorului să observe capacitatea acestora din urmă de a genera sensul) :

- Lisez le **chapeau**. Quelles **hypothèses** vous permet-il de faire sur le contenu du document ? Quelles sont les 4 **raisons évoquées** ?
- Donnez un **titre** par :
 - une **phrase complète** (*L'entrepreneur X a réussi une carrière exemplaire*) ;
 - phrase nominale** (*Une réussite exceptionnelle*) ;
 - phrase avec verbe à l'infinitif** (*Entreprendre dans le Hexagone*) .
- Relevez, au début de chaque paragraphe, les **éléments** qui vous permettent de trouver le **plan du texte** :
 - Premier paragraphe :
 - Deuxième paragraphe : ...
- Proposez un **sous-titre** entre le paragraphe 1 et le paragraphe 2 ...
- **Résumez** en une phrase chacun des paragraphes 2, 3 et 4. ...
- Repérez les **indicateurs chronologiques**, les **articulateurs logiques**, tout ce qui structure le texte...
- Dans le paragraphe 2 trouvez l'**équivalent de la phrase**
- Quel est le **passage** de l'article où l'auteur décrit
- Quels **éléments linguistiques** montrent que
- Cherchez les **expressions** qui montrent l'**attitude** de ...
- Trouvez le **synonyme** du mot ...

Am încercat, aşadar, să abordăm metodologia lecturii funcţionale în baza unor surse de referinţă consacrate în domeniu. După care ni s-a părut oportună ilustrarea strategiei în didactica limbii, reflectate în paginile unei metode franceze. Precizăm doar că lectura funcţională este recomandată exclusiv în baza textelor informative, întrucât acestea permit degajarea rapidă a informaţiei. Textele literare nu pot fi exploatare după această schemă din simplul motiv că ele alimentează gândirea în alt mod : nu informează, ci oferă mai curând plăcerea lecturii şi oportunitatea reflecţiei.

Reiterăm în final că didacticianul are libertatea elaborării, în baza unor principii predefinite, a unor strategii proprii în care creativitatea şi eficienţa să-şi găsească un loc de cinste.

Bibliografie:

- 1.D. Lehmann, E. Mariet, J. Mariet, S. Moirand, *Lecture fonctionnelle de textes de spécialité*, Crédif, Paris 1980, p. 5.
- 2.A-E. Dalcq, D. Raemdonck, B. Wilmet, *Le français et les sciences*, Duculot, 1989, p. 283.
- 3.J. Peytard, S. Moirand, *Discours et enseignement du français*, Hachette F.L.E. 1992, p. 223.
- 4.D. Lehmann, E. Mariet, J. Mariet, S. Moirand, *Lecture fonctionnelle de textes de spécialité*, Crédif, Paris 1980, p.13.
- 5.E. Massacret, P. Mothe, S. Ponts, *Café-crème*, Hachette Livre, 1999.